

К. В. Павлюк

доктор економічних наук, професор, завідувач
відділення бюджетної політики та розвитку
бюджетної системи НДФІ ДННУ "Академія
фінансового управління", Київ, Україна, c1lav@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9495-6630>

С. В. Бартош

директор Науково-видавничого центру
НДФІ ДННУ "Академія фінансового
управління", Київ, Україна,
chief_editor@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9491-991X>

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Анотація. *Вступ.* Децентралізація в Україні, новий етап якої розпочався у 2014 р., зокрема щодо перерозподілу повноважень і фінансових ресурсів між рівнями бюджетної системи, відіграла позитивну роль у забезпеченні життєдіяльності громад в умовах воєнного стану після початку повномасштабної російської агресії.

Проблематика. У вітчизняній науковій думці увага приділяється зазвичай або прикладним аспектам бюджетної (фіскальної, фінансової) децентралізації, або аналізу класичних праць представників першого та другого поколінь фіскальної децентралізації. Водночас будь-які практичні заходи потребують вивчення теоретичних засад, у т. ч. тих, котрі розроблялися протягом десятиліть, і тих, що набули розвитку останніми роками.

Мета – узагальнення напрацювань зарубіжних учених із фіскальної децентралізації, які охоплюють перше і друге покоління теорій, а також стосуються актуальних наразі питань.

Методи. Використано загальнонаукові методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції, групування, узагальнення тощо.

Результати. Здійснено аналіз теорій фіскальної децентралізації першого та другого покоління, зокрема в аспектах підвищення підзвітності й прозорості системи урядування, збалансованого (централізованого й децентралізованого) надання місцевих суспільних благ, впливу ендогенних і екзогенних факторів на її загальний ефект, теорії суспільного вибору та ін. Розглянуто питання фіскальної децентралізації, що є предметом досліджень науковців наразі: вплив на економічне зростання і людський розвиток, залежність позитивного ефекту від якості інституційного середовища, роль в антикризовому регулюванні, співвідношення переваг і недоліків у країнах із розвинутими економіками, нових індустріальних країнах та країнах, що розвиваються.

Висновки. Сформувався певний консенсус учених щодо позитивного впливу децентралізованих систем, запроваджених у всьому світі за останні кілька десятиліть, на соціально-економічний розвиток і зростання економіки, особливо за умови належного обґрунтування відповідних реформ. Водночас вплив на людський розвиток є неоднозначним і залежить від багатьох внутрішніх і зовнішніх чинників. Обов'язковою умовою успішного перебігу фіскальної децентралізації є достатньо висока якість інституційного середовища. У централізованих країнах, котрі характеризуються доволі жорстким механізмом економічного регулювання, фіскальна децентралізація не тільки можлива, а й зумовлює позитивні наслідки, хоча вони не завжди збігаються з результатами країн із ліберальними економіками. Фіскальна децентралізація виправдовує себе в надзвичайних ситуаціях, що підтверджує приклад України після початку повномасштабної російської агресії, коли громади проявили спроможність швидко реагувати на внутрішні та зовнішні виклики, зокрема прийняли і задовольнили нагальні потреби кількох мільйонів внутрішньо переміщених осіб.

Ключові слова: бюджетна (фіскальна) децентралізація, теорії бюджетної (фіскальної) децентралізації першого та другого покоління, вплив бюджетної (фіскальної) децентралізації на економічне зростання та людський розвиток, переваги і недоліки бюджетної (фіскальної) децентралізації.

Літ. 33.

Klaudia Pavliuk

Dr. Sc. (Economics), Professor, SESE "The Academy of Financial Management", Kyiv, Ukraine, cllav@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9495-6630>

Serhii Bartosh

SESE "The Academy of Financial Management", Kyiv, Ukraine, chief_editor@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9491-991X>

MODERN APPROACHES TO FISCAL DECENTRALIZATION

Abstract. *Introduction.* Decentralization in Ukraine, the new stage of which began in 2014, in particular regarding the redistribution of powers and financial resources between the levels of the budget system, played a positive role in ensuring the livelihood of communities under martial law after the start of full-scale Russian aggression.

Problem Statement. In domestic scientific opinion, attention is usually paid either to the applied aspects of budgetary (fiscal, financial) decentralization, or to the analysis of classic works of representatives of the first and second generations of fiscal decentralization. At the same time, any practical measures require the study of theoretical foundations, including those that have been developed over decades and those that have developed in recent years.

Purpose. To generalize the works of foreign scientists on fiscal decentralization, which cover the first and second generation of theories, as well as relate to currently relevant issues.

Methods. General scientific methods of analysis and synthesis, induction and deduction, grouping, generalization, etc. are used.

Results. An analysis of the theories of fiscal decentralization of the first and second generation was carried out, in particular in the aspects of increasing accountability and transparency of the government system, balanced (centralized and decentralized) provision of local public goods, the influence of endogenous and exogenous factors on its overall effect, theories of social choice, etc. The issue of fiscal decentralization, which is currently the subject of research by scientists, is considered: the impact on economic growth and human development, the dependence of the positive effect on the quality of the institutional environment, the role in anti-crisis regulation, the ratio of advantages and disadvantages in countries with developed economies, newly industrialized countries and developing countries.

Conclusions. A certain consensus of scientists has been formed on the positive impact of decentralized systems, implemented worldwide over the last few decades, on socio-economic development and growth of the economy, especially subject to proper substantiation of relevant reforms. At the same time, the impact on human development is ambiguous and depends on many internal and external factors. A sufficiently high quality of the institutional environment is a prerequisite for the successful course of the fiscal decentralization. In centralized countries, which are characterized by a rather rigid mechanism of economic regulation, fiscal decentralization is not only possible but also causes positive consequences, although they do not always coincide with the results of countries with liberal economies. Fiscal decentralization also justifies itself in emergency situations, which confirms the example of Ukraine after the start of full-scale Russian aggression, when communities have shown the ability to respond quickly to internal and external challenges, including accepted and satisfied the urgent needs of several millions of internally displaced persons.

Keywords: fiscal decentralization, theories of fiscal decentralization of the first and second generation, the impact of fiscal decentralization on economic growth and human development, advantages and disadvantages of fiscal decentralization.

JEL classification: B26, H77.

Вступ. До ключових чинників розвитку країни належить забезпечення сталого поступу її регіонів, що передбачає їхню фінансову спроможність. Децентралізація в Україні, новий етап якої розпочався у 2014 р., зокрема щодо перерозподілу повноважень і фінансових ресурсів між рівнями бюджетної системи, відіграла позитивну роль у забезпеченні життєдіяльності громад в умовах воєнного стану після початку повномасштабної російської агресії. Специфіка організації міжбюджетних відносин пов'язана з рівнем самостійності місцевого самоврядування й залежить від обраної форми – централізованої або децентралізованої. Ступінь делегування повноважень органам місцевого самоврядування (ОМС) стосовно ухвалення рішень у сфері бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку регіонів вказує на сутність децентралізації бюджетної системи. Остання втілюється в мірі фіскальної незалежності ОМС щодо формування бази оподаткування, встановлення ставок місцевих податків і зборів, запровадження стимулів для галузей економіки на регіональному рівні, а також визначення структури видатків для забезпечення населення суспільними благами.

Аналіз досліджень і постановка проблеми. Теорії фіскальної децентралізації первісно формувались як теорії так званого фіскального федералізму, оскільки піонерні статті переважно стосувалися розподілу завдань у межах федеральної системи. Однак згодом ці теорії вийшли за початкові рамки, позаяк охопили інші форми міжбюджетних відносин. Тему фіскального федералізму було введено в науковий обіг теорії державних фінансів у середині ХХ ст. Основне нормативне питання, пов'язане з цією темою, стосується того, до якої міри фіскальні повноваження та відповідальність мають передаватися від вищих до нижчих рівнів управління. Відповідний аналіз на початку ХХІ ст. розвинувся до такого ступеня, що науковці почали розрізняти теорії фіскальної децентралізації першого та другого покоління [1].

Основоположниками різних економічних підходів до децентралізації державних функцій і пов'язаної з цим проблеми державних фінансів у децентралізованих системах були Ч. Тіббу (1956 р.) [2], Р. А. Масгрейв (1959 р.) [3] та В. Оутс (1972 р.) [4], котрі створили міцне теоретичне підґрунтя. М. Олсон (1969 р.) [5] зробив важливий внесок через концепцію фіскальної еквівалентності. Ці дослідження, у поєднанні з підходом суспільного вибору до багаторівневого уряду, розробленим Дж. Бреннаном і Дж. Б'юкененом (1980) [6], на нашу думку, є ключовими роботами в літературі першого покоління про фіскальну децентралізацію.

Наприкінці ХХ ст. формується друге покоління теорій фіскальної децентралізації, що спирається на поняття з теорії фірми, інформаційної економіки, відносин “принципал – агент”, контрактної теорії тощо.

В основі розвитку теорій другого покоління перебувають два основні міркування [7]:

– перше стосується політичних процесів, у котрих учасники (політичні агенти) можуть мати власні об'єктивні функції. Імовірно, урядовці не шукатимуть загального блага, як припускається в теоріях першого покоління, а скоріше, діятимуть, зовсім не прагнучи максимізувати добробут своїх виборців. Це міркування має очевидний зв'язок із теорією суспільного вибору;

– друге торкається асиметричності інформації та політичних агентів. Окремі учасники мають більше знань про місцеві уподобання та структуру витрат порівняно з іншими.

Щоб дослідити ці впливи, фіскальний федералізм аналізується, зокрема, під кутом зору мікроекономічної теорії. Водночас висловлюються побоювання щодо надто високого рівня фіскальної децентралізації. До питань, які розглядаються в межах окресленої тематики, належать: підвищення підзвітності й прозорості системи урядування [8]; збалансоване (централізоване й децентралізоване) надання місцевих суспільних благ [9]; вплив ендогенних і екзогенних факторів на загальний ефект від децентралізації [10; 11]; оновлена теорія суспільного вибору, що наголошує на конкуруючому “поліцентричному” характері уряду [12], та ін. На межі другого та третього десятиліть ХХІ ст. дослідження фіскальної децентралізації охоплюють широкий спектр питань, зокрема: вплив на економічне зростання і людський розвиток [13; 14], у т. ч. у країнах Центрально-Східної Європи [15]; залежність позитивного ефекту фіскальної децентралізації від якості інституційного середовища [16; 17]; її роль в антикризовому регулюванні [18; 19]; співвідношення переваг і недоліків фіскальної децентралізації у країнах із розвинутими економіками, нових індустріальних країнах та країнах, які розвиваються [20], тощо.

У вітчизняній науковій думці увага приділяється зазвичай або практичним аспектам бюджетної (фіскальної, фінансової) децентралізації, або аналізу класичних праць представників першого та другого поколінь фіскальної децентралізації. Водночас будь-які практичні заходи потребують вивчення теоретичних засад, у т. ч. як тих, котрі розроблялися протягом десятиліть, так і тих, що набули розвитку останніми роками. Це зумовлює мету статті – узагальнення напрацювань зарубіжних учених із фіскальної децентралізації, які охоплюють перше і друге покоління теорій, а також стосуються актуальних наразі питань.

Методи дослідження. Використано загальнонаукові методи аналізу і синтезу, індукції та дедукції, групування, узагальнення тощо.

Результати дослідження. Згідно з дефініцією Світового банку [21], фіскальна децентралізація (fiscal decentralization) – це передача відповідальності за видатки та розподіл доходів нижчим рівням уряду. Субнаціональний уряд (sub-national government, SNG)¹, будучи ближчим до населення, теоретично є більш спроможним порівняно з центральним урядом задовольняти

---

¹ У контексті фіскальної децентралізації в Україні як SNG доцільно, на нашу думку, розглядати місцеві органи влади та ОМС, у т. ч. й ОТГ.

потреби громадян у суспільних благах і послугах. Фіскальна децентралізація впливає на: економічне зростання; розмір уряду; зміни в структурі державних витрат; фіскальні дисбаланси; управління; доставлення послуг.

Варто наголосити, що в зарубіжній науковій та фаховій англійській літературі домінує поняття фіскальної децентралізації (*fiscal decentralization*), котре охоплює фінансовий аспект децентралізації як явища, що розвивається у світовій науковій теорії та практиці приблизно із середини минулого століття. Поняття *budgetary (budget) decentralization* або *financial decentralization* зазвичай вживаються науковцями пострадянського простору, у т. ч. України (див., наприклад [22; 23]), або країн, що розвиваються, де англійська мова ніколи не мала поширення (див., наприклад [24]). Зарубіжні вчені, аналізуючи поняття “фіскальна децентралізація”, насамперед мають на увазі перерозподіл суспільних благ і наголошують, що надання фінансової автономії місцевій владі є запорукою розвитку.

Щодо бюджетної децентралізації, яка за визначенням уособлює процес перерозподілу повноважень і фінансових ресурсів між рівнями бюджетної системи та характеризує відповідальність у сфері формування й використання бюджетних ресурсів ОМС, то, проводячи аналіз закордонних джерел, варто підкреслити її ідентичність (у відповідній літературі англійською мовою. – С. Б.) із фіскальною децентралізацією. Безперечно, поняття бюджетної децентралізації за вже сформованими в українській теорії та практиці підходами вужче за поняття фіскальної (фінансової) децентралізації, адже вона фактично (згідно з вітчизняною термінологією) охоплює лише бюджетні відносини (формування дохідної і видаткової частин бюджету), а також пов’язана з так званим фіскальним федералізмом – визначенням управлінських функцій у вказаних відносинах. Водночас, оскільки статтю присвячено насамперед дослідженню сучасних *зарубіжних* наукових підходів до бюджетної децентралізації, а за кордоном фіскальна, фінансова й бюджетна децентралізація де-факто об’єднані під терміном *фіскальна децентралізація*, то для цілей роботи ми будемо вживати згадані поняття як синоніми.

У 1956 р. Ч. Тібу ввів у теорію державних фінансів поняття “нечистих” (*impure*), або місцевих, суспільних благ [2]. Він прагнув проаналізувати політичну та фіскальну децентралізацію під кутом зору конкуренції між місцевостями, вважаючи, що мобільність громадян забезпечує механізм виявлення переваг між ними: попит споживачів на суспільні блага можна визначити, коли особи обирають юрисдикцію, яка забезпечує їм найкращу чисту вигоду. Отже, споживачі у підсумку опиняться в точці або принаймні близько до точки, де задовольняється їхній попит на “нечисті” суспільні блага з належним визнанням витрат на їх постачання. Ч. Тібу зробив два істотних для теорії фіскальної децентралізації висновки:

- 1) місцеві органи влади надають “нечисті” суспільні блага;
- 2) мобільність платників податків – виборців – між юрисдикціями є механізмом, за допомогою якого особи віддають перевагу “нечистим” суспільним благам.

Р. А. Масгрейв у 1959 р. представив три основні групи функцій державних фінансів [3]:

– розподіл (алокція) ресурсів (resource allocation): національні уряди можуть надавати суспільні блага для всього населення країни, тоді як місцеві органи влади та ОМС виробляють соціальні блага для своїх виборців;

– перерозподіл доходів (income redistribution): має здійснюватися центральним урядом, оскільки побічні ефекти можуть зробити функцію перерозподілу місцевих органів влади неефективною;

– макроекономічна стабілізація (macroeconomic stabilization): фіскальна та грошово-кредитна політика повинна координуватися центральним урядом, аби підтримувати економічну стабілізацію.

З огляду на конкретні державні фінанси згадані групи функцій виявилися корисними для встановлення обмежень фіскальної децентралізації (стабілізація та розподіл) і її потенційних переваг (ефективність).

М. Олсон запровадив у економіці засадниче поняття “фіскальна еквівалентність” у рамках загальної структури досліджень фіскальної децентралізації. “Фіскальна еквівалентність” постулює, що для кожного колективного блага існує унікальна “межа”, для котрої потрібен окремий “уряд” (government), таким чином, що “може бути відповідність між тими, хто отримує переваги від колективного блага, і тими, хто за це платить” [5]. У широкому розумінні подібний підхід позитивно пов’язує мету ефективності публічної (тобто державної) економіки з узгодженням витрат і вигід від надання “нечистих” суспільних благ із багаторівневими системами, кожна з яких має фізичні межі, що перетинаються, але водночас унікальні межі, пов’язані з наданням конкретних суспільних благ.

В. Оутс стверджує, що держава повинна надавати “нечисті” суспільні блага та послуги по-різному, оскільки жителі неоднаково ставляться до державних послуг [4]. Вчений надає суспільним благам як “чисті”, так і “нечисті” атрибути. Важливо, що вигоди від невиключних і неконкуруючих суспільних благ пов’язані з населенням у географічній підмножині (“нечисті” суспільні блага) або об’єднанням населення з усіх таких підмножин (“чисті” суспільні блага). Звідси вчений розвинув теорему децентралізації: якщо немає економічних переваг (економія від масштабу), пов’язаних із централізованим забезпеченням, то децентралізована модель надання суспільних благ і послуг, що враховує особливості різних юрисдикцій, сприятиме покращанню добробуту порівняно з результатами від централізованого надання цих послуг, котрий характеризується уніфікованими підходами і процедурами в усіх юрисдикціях.

Дж. Бреннан і Дж. Б’юкенен у 1980 р. певною мірою відродили в економічній теорії поняття держави як Левіафана [6]. Згідно з їхньою гіпотезою, головний інтерес уряду полягає у справлянні великих податків, для того щоб мати фінансові ресурси для витрачання. Отже, уряд постає монолітним Левіафаном, який завжди прагне максимізувати свої податкові надходження. Єдиний спосіб скоротити масштаби надлишку пропозиції з боку держави і, як наслідок, надмірне оподаткування, полягає в обмеженні урядів за

допомогою дієвого законодавства, що децентралізує політичну та фіскальну владу. Фіскальна децентралізація заохочує до деволуції для підвищення ефективності надання товарів і послуг жителям відповідної юрисдикції. Це сприяє ефективному обмеженню надмірного оподаткування на всіх рівнях урядування. У результаті розмір субнаціональних урядів, а потім і сукупного державного сектору зменшується.

Загалом теорії першого покоління вказують на такі висновки стосовно підходів до фіскальної децентралізації. Національні суспільні блага, наприклад, зовнішня політика, оборона, імміграція, міжнародна торгівля, ефективніше забезпечуються центральним урядом [24]. Крім того, централізоване надання державних послуг зумовлює значну вигоду від ефекту масштабу. Державне забезпечення як суто “приватних” благ, так і “нечистих” суспільних благ і послуг місцевих органів влади й ОМС має ґрунтуватися на розмірі юрисдикції та відповідати інтересам і вподобанням місцевого населення [25], а саме субнаціональні уряди тісно взаємодіють із ним і найкраще ознайомлені з його потребами. Розподіл відповідальності за різні типи надання послуг повинен бути прозорим, чітким і погодженим усіма сторонами, бо інакше послуги дублюватимуться [26]. Слід також ураховувати економію на масштабі місцевого виробництва благ і послуг, включно з відповідними місцевими фінансовими, управлінськими й адміністративними можливостями, що насамперед актуально для економік, які розвиваються.

Теорії другого покоління характеризуються з погляду двох видів мотивації – стимулів і знань [27]. Обидві вони сприяли підвищенню економічної ефективності: ОМС потрібні стимули для кращої роботи, щоб уникнути зовнішньої міграції людей і компаній, а знання місцевих інтересів має вирішальне значення, коли суспільні блага та послуги надаються місцевими органами влади.

Згідно з думкою Р. Квіана і Б. Р. Вайнгаста, теорії другого покоління були натхненні двома підходами [28]:

– Ф. Хайек у 1945 р. припустив, що оскільки ОМС мають більше знань про віддання переваг населенням, у них є кращі можливості для ефективного надання державних послуг;

– Ч. Тібу зауважував, що процес, котрий можна позначити як сортування (sorting), здійснюване громадянами, змушує ОМС реагувати на місцеві потреби. Громадяни можуть мігрувати з населених пунктів, які надають державні послуги нижчої якості й водночас у них сплачуються більші податки. Так зване голосування ногами створює потужний тиск на ОМС, спрямований на те, щоб вони належним чином реагували на різноманітні потреби, оскільки податки є головним джерелом державних доходів. Процес сортування та конкуренція між юрисдикціями є корисними для покращання урядування. Отже, ОМС повинні мати повноваження для ефективної роботи і зменшення ймовірності сортування.

З огляду на наведені припущення центральний уряд повинен обмежити себе доволі вузькою сферою макроекономічного управління та контролю за спільним ринком усередині країни. На думку окремих авторів, розширення

повноважень ОМС може підвищити підзвітність і прозорість урядової системи [7]. Оскільки громадяни краще поінформовані про роботу місцевих органів влади та можуть впливати на них через процес сортування або виборчу систему, фіскальна децентралізація є корисною для поліпшення підзвітності, що має вирішальне значення для якісного управління.

Ще в 1996 р. В. Танзі вказував: децентралізація – це свого роду контракт, деталі та наслідки якого часто точно не прописані [29]. Вона може виправдати сподівання на неї, якщо конституційні та правові рамки будуть чітко визначені й органам влади буде надано доступ до необхідних ресурсів, якщо системи управління державними витратами зможуть відстежувати й контролювати розподіл коштів і видатків, а бюрократія загальнодержавного та місцевого рівня матиме однакову якість. В іншому випадку результати, як правило, будуть не надто високими. Ключем до успішної децентралізації є належне планування: вона має передбачати делегування як відповідальності за витрачання коштів, так і джерел доходів, і навіть визначення величини і того, й іншого одночасно та заздалегідь.

Проте високий ступінь децентралізації може накласти на здатність центрального уряду обмеження у виконанні традиційних макроекономічних функцій управління [30]. На думку А. Шаха, децентралізація, хоч якою б вона не видавалася бажаною з точки зору ефективності, а також політичної доцільності, може спричинити витрати в контексті здатності здійснювати ці функції, отже, країнам, котрі зазнали гострих макроекономічних та фіскальних дисбалансів, слід упорядкувати їхній інституційний простір, перш ніж істотно підвищувати ступінь децентралізації доходів та видатків. Водночас існують способи мінімізації макроекономічних витрат на децентралізацію. По-перше, чим вищий цей ступінь, тим важливіше для центрального уряду забезпечити активний діалог із державними організаціями та їхню участь у макроекономічному управлінні. По-друге, субнаціональні уряди повинні піддаватися жорстким бюджетним обмеженням, всеосяжним, прозорим та ефективно контрольованим, їхньої заборгованості. Ці обмеження варто встановлювати за допомогою постійних правил, закріплених у законодавстві, спираючись на критерії сталості, котрі стосуються спроможності обслуговувати борг за рахунок власних ресурсів або недискреційних трансфертів від центрального уряду. Ринкова дисципліна, яка сприяє поширенню інформації та усуненню втручання уряду, може доповнити та підтримати застосування цих правил.

Дж. Мартінес-Васкес і Р. М. Мак-Наб [31] виявили, що в літературі приділялася незначна увага непрямим каналам, через які фіскальна децентралізація може вплинути на економічне зростання. На думку науковців, потрібно здійснити великий обсяг роботи для того, аби особи, котрі приймають рішення, змогли сформулювати та впровадити програми децентралізації на основі прискорення темпів економічного зростання.

У роботі Р. Беслі та С. Коута по-новому представлено компроміс між централізованим і децентралізованим наданням місцевих суспільних благ [8]. На їхній погляд, розподіл витрат на місцеві державні видатки в центра-

лізованій системі призводить до конфлікту інтересів між громадянами в різних юрисдикціях. Коли рішення про видатки ухвалює законодавчий орган, що складається з представників, обраних на місцевому рівні, цей конфлікт інтересів проявлятиметься в ньому. Залежно від поведінки законодавчої влади результатом можуть бути надмірні державні видатки або розподіл суспільних благ, що характеризується невизначеністю й некоректним розподілом між регіонами. Ступінь конфлікту інтересів між останніми залежить від побічних ефектів і відмінностей в уподобаннях щодо державних видатків. Таким чином, відносна продуктивність централізованих і децентралізованих систем залежить від вторинних ефектів і відмінностей у відданні переваг щодо державних витрат.

Р. Локвуд у 2002 р. запропонував модель, за якою можна оцінити відносні переваги централізації та децентралізації, а також ефективність різноманітних конституційних норм для вибору між ними [9]. Він сформував доволі чітку модель національного законодавчого органу, де законодавчі правила, а не поведінка, сприймаються як менш значущі. Важливий висновок полягає в тому, що рівномірність надання благ та послуг ендогенно визначається силою зовнішніх ефектів. Коли останні істотні й позитивні, буде досягнуто результат, ближчий до універсального забезпечення, а не до простої більшості профінансованих проєктів. Ця модель дає змогу детально дослідити як відносну ефективність централізації та децентралізації, так і виконання різних конституційних правил для вибору між ними.

У дослідженнях Дж. Петчі та С. Левченкової показано, що дотації вирівнювання не визначаються екзогенно [10]. Це пояснюється тим, що вирівнювання здійснюється з урахуванням стандарту, який встановлюється залежно від фактичної фіскальної поведінки. У цих обставинах у регіонів є стимул до стратегічної поведінки у своїх фіскальних рішеннях. Це створює основу для “гри на вирівнювання”, яка враховує стратегічні підходи регіонів і формує підґрунтя для розроблення пропозицій, котрі підвищують ефективність.

Поява другого покоління теорії суспільного вибору пов’язана насамперед із роботою Р. Вагнера (2007 р.), що зміщує увагу з “рівнів” уряду та розподілу повноважень і обов’язків між ними на конкуруючий “поліцентричний” характер уряду [11]. Це зумовлено зосередженням на процесі, через котрий різноманітні центри управління реагують на попит на послуги, які надаються державою, таким чином, щоб інтегрувати їх у ринкову економіку. Еволюційний характер поліцентричного управління є важливішим, ніж ієрархічний аспект уряду, коли розглядаються питання про те, які функції мають бути забезпечені на національному й субнаціональному рівнях, як і в традиційному підході до фіскальної децентралізації. Процес, за допомогою якого уряди реагують на зростаючий попит із боку спільноти, безпосередньо пов’язаний зі здатністю збільшувати власні доходи інноваційним шляхом.

У роботі Р. Вайнгаса підходи першого і другого покоління теорії доповнюють один одного, а не конкурують: перше вивчає оптимальну структуру фіскальних інститутів у контексті максимізації добробуту без урахування

політичного впливу, а друге розширює та адаптує висновки першого в контексті мотивації і стимулювання чиновників [32]. Підхід другого покоління також вносить поправки до багатьох нормативних позицій першого, наприклад, тих, що стосуються міжурядових систем трансфертів. Перше покоління, як правило, не досліджує стимулюючих ефектів цих систем, і багато з останніх слабо мотивують центральну владу до сприяння економічному процвітання на місцях. Друге покоління пропонує кілька підходів до проектування систем передачі повноважень. По-перше, підкреслюється виняткова вага отримання доходів місцевими органами влади, що робить їх чутливішими до потреб громадян, знижує корупцію та стимулює до надання ринкових суспільних благ. По-друге, наголошується на необхідності ступінчастих функцій у системах трансфертів для забезпечення субнаціональним органам влади вищих граничних стимулів із метою сприяння місцевому економічному зростанню.

Глобалізація та лібералізація сприяли формуванню світової тенденції децентралізації. Як наслідок, виникло кілька взаємопов'язаних проблем, особливо у країнах, котрі розвиваються, що призвело до нової дискусії про те, чи корисна децентралізація сама по собі для тих держав, де субнаціональні інституції можуть бути слабкими. Розвиток ЄС зумовив питання про те, як розподілити відповідальність за податки і видатки між центральним органом влади та державами-членами та якою буде роль міжбюджетних трансфертів. Міжнародні установи, такі як Світовий банк, МВФ тощо, теж відіграли важливу роль у розширенні досліджень фіскального федералізму. Друге покоління теорій фіскальної децентралізації більшою мірою відповідає інституційній реальності, що існує наразі, але це не означає, що перше покоління втратило актуальність. Теоретики другого покоління вивчали два різні ефекти міжбюджетних трансфертів: спонукання центрального уряду здійснювати їх та стимули, які ці фонди створюють для субнаціональних органів влади [33].

Продовження статті – у наступних номерах журналу.

Список використаних джерел

1. Oates W. E. Toward a second-generation theory of fiscal federalism. *Journal of International Tax and Public Finance*. 2005. Vol. 12. P. 349–373. URL: <https://doi.org/10.1007/s10797-005-1619-9>.
2. Tiebout C. M. A pure theory of local expenditures. *Journal of Political Economy*. 1956. Vol. 64, No. 5. P. 416–424. URL: <https://doi.org/10.1086/257839>.
3. Musgrave R. A. *The Theory of Public Finance – A Study in Public Economy*. New York : McGraw-Hill, 1959.
4. Oates W. E. *Fiscal Federalism*. New York : Harcourt Brace Jovanovich, 1972.
5. Olson M. The principle of 'fiscal equivalence': the division of responsibilities among different levels of government. *American Economic Review*. 1969. Vol. 59, No. 2. P. 479–487.
6. Brennan G., Buchanan J. M. *The Power to Tax – Analytical Foundations of a Fiscal Constitution*. Cambridge : Cambridge University Press, 1980.
7. Hankla Ch. R. When is fiscal decentralization good for governance? *Publius: Journal of Federalism*. 2009. Vol. 39, Iss. 4. P. 632–650. URL: <https://doi.org/10.1093/publius/pjn034>.
8. Besley T., Coate S. Centralized versus decentralized provision of local public goods: a political economy approach. *Journal of Public Economics*. 2003. Vol. 87, Iss. 12. P. 2611–2637. URL: [https://doi.org/10.1016/S0047-2727\(02\)00141-X](https://doi.org/10.1016/S0047-2727(02)00141-X).

9. Lockwood B. Distributive politics and the costs of centralisation. *Review of Economic Studies*. 2002. Vol. 69, Iss. 2. P. 313–337. URL: <https://doi.org/10.1111/1467-937X.00207>.
10. Petchey J., Levchenkova S. The welfare effects of fiscal equalisation in a federal economy with factor mobility and strategic behaviour. Mimeo, School of Economics and Finance, Curtin University, 2002.
11. Wagner R. Fiscal Sociology and the Theory of Public Finance: An Exploratory Essay. Cheltenham : Edward Elgar, 2007. URL: <https://doi.org/10.4337/9781781951354>.
12. Arif U., Ahmad E. A Framework for Analyzing the Impact of Fiscal Decentralization on Macroeconomic Performance, Governance and Economic Growth. *The Singapore Economic Review*. 2020. Vol. 65 (01). P. 3–39. URL: <https://doi.org/10.1142/S0217590818500194>.
13. Hungn T., Thanh S. D. Fiscal decentralization, economic growth, and human development: Empirical evidence. *Cogent Economics & Finance*. 2022. Vol. 10, Iss. 1. URL: <https://doi.org/10.1080/23322039.2022.2109279>.
14. Szarowská I. Does Fiscal Decentralization Matter for Economic Development? Case of the Czechia. *Journal of Eastern Europe Research in Business and Economics*. 2022. URL: <https://doi.org/10.5171/2022.856279>.
15. Neyapti B. Fiscal decentralization, fiscal rules and fiscal discipline. *Economics Letters*. 2013. Vol. 121, Iss. 3. P. 528–532. URL: <https://doi.org/10.1016/j.econlet.2013.10.006>.
16. Nakatani R., Zhang Q., Garcia Valdes I. Fiscal Decentralization Improves Social Outcomes When Countries Have Good Governance. *Working Paper*. 2022. Iss. 111. URL: <https://doi.org/10.5089/9798400211768.001>.
17. Fiscal decentralization in times of financial crises / D. Bartolini, A. Sacchi, S. Salotti, R. Santolini. *CESifo Economic Studies*. 2018. Vol. 64 (3). P. 456–488. URL: <https://doi.org/10.1093/cesifo/ifx008>.
18. Foremny D., Sacchi A., Salotti S. Decentralization and the duration of fiscal consolidation: Shifting the burden across layers of government. *Public Choice*. 2017. Vol. 171 (3-4). P. 359–387. URL: <https://doi.org/10.1007/s11127-017-0441-0>.
19. Canavire-Bacarreza G., Martinez-Vazquez J., Yedgenov B. Identifying and disentangling the impact of fiscal decentralization on economic growth. *World Development*. 2020. Vol. 127. URL: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2019.104742>.
20. Fiscal Decentralization / World Bank. URL: http://web.worldbank.org/archive/website01061/WEB/0__CO-11.HTM.
21. Conceptual principles of budget decentralization strategy development in Ukraine / S. Chimshit, L. Golovkova, I. Grabovskii, A. Yakymova. *Journal of European Economy*. 2020. Vol. 19, No. 2. P. 315–340. URL: <https://doi.org/10.35774/jee2020.02.315>.
22. Slyusarchuk O., Kryshtof N., Doronina I. Financial decentralization in context of reforming inter-budgetary relations: quantitative dimensions and indicators. *Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*. 2021. No. 1. P. 143–154. URL: <https://doi.org/10.32886/instzak.2021.01.14>.
23. Dixon G., Hakim D. Chapter 9. Making Indonesia's budget decentralization work: The challenge of linking planning and budgeting at the local level. *The Many Faces of Public Management Reform in the Asia-Pacific Region* (Research in Public Policy Analysis and Management, Vol. 18) / ed. by C. Wescott, B. Bowornwathana, L. R. Jones. Bingley : Emerald Group Publishing Limited, 2009. P. 207–245. URL: [https://doi.org/10.1108/S0732-1317-\(2009\)0000018011](https://doi.org/10.1108/S0732-1317-(2009)0000018011).
24. Bird R. Intergovernmental fiscal relations: universal principles, local applications. *Working Paper*. 2000. No. 00-2. International Studies Program, Andrew Young School of Policy Studies, Georgia State University.
25. Shah A. Expenditure Assignment. Intergovernmental Fiscal Relations and Local Financial Management Program. Washington, DC : World Bank, 2004.
26. Martinez-Vazquez J. The assignment of expenditure responsibilities. Andrew Young School of Policy Studies, Georgia State University, 2001.

27. Vo D. Fiscal decentralisation indices: a comparison of two approaches. *Rivista di diritto finanziario e scienza delle finanze*. 2008. Vol. LXVII (3, 1). P. 295–323.
28. Qian Y.; Weingast B. R. Federalism as a commitment to preserving market incentives. *Journal of Economic Perspectives*. 1997. Vol. 11, No. 4. P. 83–92. URL: <https://doi.org/10.1257/jep.11.4.83>.
29. Tanzi V. Fiscal Federalism and Decentralization: A Review of Some Efficiency and Macroeconomic Aspects. 1996. URL: https://www.mef.gov.pe/contenidos/pol_econ/documentos/Fiscal_Federalism_Decentralization.pdf.
30. Shah A. Fiscal decentralization and macroeconomic management. *International Tax and Public Finance*. 2006. Vol. 13 (4). P. 437–462. URL: <https://doi.org/10.1007/s10797-006-8948-1>.
31. Martinez-Vazquez J., McNab R. M. Fiscal Decentralization and Economic Growth. *World Development*. 2003. Vol. 31, Iss. 9. P. 1597–1616. URL: [https://doi.org/10.1016/S0305-750X\(03\)00109-8](https://doi.org/10.1016/S0305-750X(03)00109-8).
32. Weingas R. Second generation fiscal federalism: The implications of fiscal incentives. *Journal of Urban Economics*. 2009. Vol. 65, Iss. 3. P. 279–293. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jue.2008.12.005>.
33. Chandra P., Jha. Theory of Fiscal Federalism: An Analysis. 2012. URL: <https://mpa.ub.uni-muenchen.de/41769/>.

References

1. Oates, W. E. (2005). Toward a second-generation theory of fiscal federalism. *Journal of International Tax and Public Finance*, 12, 349–373. DOI: 10.1007/s10797-005-1619-9.
2. Tiebout, C. M. (1956). A pure theory of local expenditures. *Journal of Political Economy*, 64 (5), 416–424. DOI: 10.1086/257839.
3. Musgrave, R. A. (1959). *The Theory of Public Finance – A Study in Public Economy*. New York: McGraw-Hill.
4. Oates, W. E. (1972). *Fiscal Federalism*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
5. Olson, M. (1969). The principle of ‘fiscal equivalence’: the division of responsibilities among different levels of government. *American Economic Review*, 59 (2), 479–487.
6. Brennan, G., & Buchanan, J. M. (1980). *The Power to Tax – Analytical Foundations of a Fiscal Constitution*. Cambridge: Cambridge University Press.
7. Hankla, Ch. R. (2009). When is fiscal decentralization good for governance? *Publius: Journal of Federalism*, 39 (4), 632–650. DOI: 10.1093/publius/pjn034.
8. Besley, T., & Coate, S. (2003). Centralized versus decentralized provision of local public goods: a political economy approach. *Journal of Public Economics*, 87 (12), 2611–2637. DOI: 10.1016/S0047-2727(02)00141-X.
9. Lockwood, B. (2002). Distributive politics and the costs of centralisation. *Review of Economic Studies*, 69 (2), 313–337. DOI: 10.1111/1467-937X.00207.
10. Petchey, J., & Levchenkova, S. (2002). *The welfare effects of fiscal equalisation in a federal economy with factor mobility and strategic behaviour*. Mimeo, School of Economics and Finance, Curtin University.
11. Wagner, R. (2007). *Fiscal Sociology and the Theory of Public Finance: An Exploratory Essay*. Cheltenham: Edward Elgar. DOI: 10.4337/9781781951354.
12. Arif, U., & Ahmad, E. (2020). A Framework for Analyzing the Impact of Fiscal Decentralization on Macroeconomic Performance, Governance and Economic Growth. *The Singapore Economic Review*, 65 (01), 3–39. DOI: 10.1142/S0217590818500194.
13. Hungn, T., & Thanh, S. D. (2022). Fiscal decentralization, economic growth, and human development: Empirical evidence. *Cogent Economics & Finance*, 10 (1). DOI: 10.1080/23322039.2022.2109279.

14. Szarowská, I. (2022). Does Fiscal Decentralization Matter for Economic Development? Case of the Czechia. *Journal of Eastern Europe Research in Business and Economics*. DOI: 10.5171/2022.856279.
15. Neyapti, B. (2013). Fiscal decentralization, fiscal rules and fiscal discipline. *Economics Letters*, 121 (3), 528–532. DOI: 10.1016/j.econlet.2013.10.006.
16. Nakatani, R., Zhang, Q., & Garcia Valdes, I. (2022). Fiscal Decentralization Improves Social Outcomes When Countries Have Good Governance. *Working Paper*, 111. DOI: 10.5089/9798400211768.001.
17. Bartolini, D., Sacchi, A., Salotti, S., & Santolini, R. (2018). Fiscal decentralization in times of financial crises. *CESifo Economic Studies*, 64 (3), 456–488. DOI: 10.1093/cesifo/ifx008.
18. Foremny, D., Sacchi, A., & Salotti, S. (2017). Decentralization and the duration of fiscal consolidation: Shifting the burden across layers of government. *Public Choice*, 171 (3-4), 359–387. DOI: 10.1007/s11127-017-0441-0.
19. Canavire-Bacarreza, G., Martinez-Vazquez, J., & Yedgenov, B. (2020). Identifying and disentangling the impact of fiscal decentralization on economic growth. *World Development*, 127. DOI: 10.1016/j.worlddev.2019.104742.
20. World Bank. (n. d.). *Fiscal Decentralization*. Retrieved from http://web.worldbank.org/archive/website01061/WEB/0__CO-11.HTM.
21. Chimshit, S., Golovkova, L., Grabovskii, I., & Yakymova, A. (2020). Conceptual principles of budget decentralization strategy development in Ukraine. *Journal of European Economy*, 19 (2), 315–340. DOI: 10.35774/jee2020.02.315.
22. Slyusarchuk, O., Kryshtof, N., & Doronina, I. (2021). Financial decentralization in context of reforming inter-budgetary relations: quantitative dimensions and indicators. *Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 1, 143–154. DOI: 10.32886/instzak.2021.01.14.
23. Dixon, G., & Hakim, D. (2009). Chapter 9. Making Indonesia's budget decentralization work: The challenge of linking planning and budgeting at the local level. In *The Many Faces of Public Management Reform in the Asia-Pacific Region* (Research in Public Policy Analysis and Management, Vol. 18), pp. 207–245. Bingley: Emerald Group Publishing Limited. DOI: 10.1108/S0732-1317(2009)0000018011.
24. Bird, R. (2000). Intergovernmental fiscal relations: universal principles, local applications. *Working Paper*, 00-2. International Studies Program, Andrew Young School of Policy Studies, Georgia State University.
25. Shah, A. (2004). *Expenditure Assignment. Intergovernmental Fiscal Relations and Local Financial Management Program*. Washington, DC: World Bank.
26. Martinez-Vazquez, J. (2001). *The assignment of expenditure responsibilities*. Andrew Young School of Policy Studies, Georgia State University.
27. Vo, D. (2008). Fiscal decentralisation indices: a comparison of two approaches. *Rivista di diritto finanziario e scienza delle finanze*, LXVII (3, I), 295–323.
28. Qian, Y.; & Weingast, B. R. (1997). Federalism as a commitment to preserving market incentives. *Journal of Economic Perspectives*, 11 (4), 83–92. DOI: 10.1257/jep.11.4.83.
29. Tanzi, V. (1996). *Fiscal Federalism and Decentralization: A Review of Some Efficiency and Macroeconomic Aspects*. Retrieved from https://www.mef.gov.pe/contenidos/pol_econ/documentos/Fiscal_Federalism_Decentralization.pdf.
30. Shah, A. (2006). Fiscal decentralization and macroeconomic management. *International Tax and Public Finance*, 13 (4), 437–462. DOI: 10.1007/s10797-006-8948-1.
31. Martinez-Vazquez, J., & McNab, R. M. (2003). Fiscal Decentralization and Economic Growth. *World Development*, 31 (9), 1597–1616. DOI: 10.1016/S0305-750X(03)00109-8.
32. Weingas, R. (2009). Second generation fiscal federalism: The implications of fiscal incentives. *Journal of Urban Economics*, 65 (3), 279–293. DOI: 10.1016/j.jue.2008.12.005.
33. Chandra, P., Jha. (2012). *Theory of Fiscal Federalism: An Analysis*. Retrieved from <https://mpira.ub.uni-muenchen.de/41769/>.